

SOSYAL AFETLER SAVAŞ VE GÖÇ: KARABAĞ (AZERBAYCAN) ÖRNEĞİ

Aydın BÜYÜKSARAÇ¹ Famil ATAKİSHİYEV²

Özet

Milyonlarca insanın zorla yeniden yerleştirilmesi sorunlarının modern dünyanın en akut sorunları arasında yer almaktadır. Bir sosyal afet türü olan göç, günümüz dünyasının ve bulunduğumuz coğrafyanın en önemli sorunlarından biridir. Bu çalışmada örnek olarak, Baküde Karabağ göçmenleri kullanılmıştır. 1923'ten beri süren sistemli olarak göçe zorlanan Azeri halkının yaşadığı ekonomik, sosyal, kültürel vb durumlar hakkında bir anket çerçevesinde inceleme yapılmıştır. İşgal edilmiş bölgelerin, terör örgütlerinin yaşam, barınma ve illegal faaliyetleri için kullanılması tüm bölgeyi tehdit etmektedir. Göçe zorlanmış insanların yaşadıkları zorluklar ve geçen zaman içinde yaşamsal kayıpları çalışmanın içeriğinde sunulmuştur. İşgal edilmiş bu bölgelerin terör örgütlerinin yaşam, barınma ve illegal faaliyetleri için kullanılması tüm bölgeyi tehdit etmektedir. İşgalden kurtulmuş bölgelerin gerçek sahiplerine verilmesi gerekmektedir. Göçmen durumuna düşmüş bu insanlara geri dönüşleri için gerekli imkânlar sağlanmalıdır. Yerleşecekleri yerlerde imar, altyapı çalışmaları yapılmalı, modern ihtiyaçlara cevap verebilecek yapılar tesis edilmediler. Kendi içinde büyük ilgi uyandıran göç sorununun Bakü örneğinde analizi, tüm modern dünya topluluğunun dinamiklerini tüm karmaşıklığı ve çeşitliliğiyle göz önünde bulundurarak "kesişen" bir kaynak rolü olarak verimli olabilir. Göç sorunları, kendisi de farklı bir insan uygarlığına "göç" halinde olan modern toplumun birçok "acı" noktasına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Karabağ, Göç, Sosyal Afet, Mülteciler

SOCIAL DISASTERS, WAR AND MIGRATION: THE CASE OF KARABAKH (AZERBAIJAN)

Abstract

The problems of forced resettlement of millions of people are among the most acute problems of the modern world. Migration, a type of social disaster, is one of the most important problems of today's world and our geography. In this study, Karabakh immigrants from Baku were used as an example. A survey was conducted on the economic, social, cultural, etc. situations of the Azeri people, who have been systematically forced to migrate since 1923. The use of occupied areas for the life, shelter and illegal activities of terrorist organizations threatens the entire region. The difficulties experienced by people who were forced to migrate and their vital losses over time are presented in the content of the study. The use of these occupied regions for the life, shelter and illegal activities of terrorist organizations threatens the entire region. Liberated territories must be given to their rightful owners. These people, who have become immigrants, should be provided with the necessary opportunities for their return. In the places where they will settle, zoning and infrastructure works should be done, and structures that can meet modern needs have not been established. The analysis of the migration problem, which in itself is of great interest, in the case of Baku, can be fruitful as an "intersecting" resource role, taking into account the dynamics of the entire modern world community in all its complexity and diversity. Migration problems lead to many "pain" points of modern society, which is itself "migrating" to a different human civilization.

Keywords: Azerbaijan, Karabakh, Immigration, Social disaster, Refugees

¹ Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çan Meslek Yüksekokulu, Çanakkale, absarac@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4279-4158

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çan Meslek Yüksekokulu, Çanakkale.

GİRİŞ

Doğal afetler gibi savaş ve iç çatışmalar sonucu da insanlar tarih boyunca çoğu zaman bir yöntem olarak bulunduğu bölgeleri ya terk etmek zorunda kalmış ya da yerinden edilmiştir. İster ülke içinde göç etmek zorunda kalsın isterse sınır dışına göç etmek zorunda kalsın yaşamı tehdit eden unsurlardan dolayı göç eden kişileri yeni yaşamlarında yeni tehditler beklemektedir. Göç ederken ve göç ettikten sonra bireylerin temel ihtiyaçlara erişimleri zorlaşmaktadır. Bazen bir savaş veya iç çatışmanın olumsuz etkileri yıllarca devam edebilmektedir. Bu bağlamda göç bazen savaşlardan ve iç çatışmalardan kaçışın, hayatı kurtarmanın, daha güvenli bir hayata doğru yol almanın adı olmaktadır. Ancak bu umutlarla yola çıkan kişilerin ve zorunlu kitlesel göçlerin karşısına engellemeler, yasaklar, dışlanmalar, ayrımcılıklar, damgalanmalar, belirsizlikler, riskler, açlık, tuzaklar ve daha birçok sorun çıkmaktadır. Başka bir ifade ile bir kısım zorunlu göçler bir yönüyle felaketten kaçış iken göçün kendisi bir felakete dönüşebilmektedir. Birçok ülke ise kendi çıkarlarını korumak amacıyla afetten kaçan afetzedelere kapılarını sonuna kadar kapatabilmektedir. Savaş ve iç çatışmalara bağlı olarak dünyada yerinden edinilen insanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Savaş ve iç çatışmalardan kaçarak göç eden insanlar çoğu zaman yakın bölgelere yönelmekte ve ilk süreçte bir kampa sığınmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerdeki sığınmacıların bulunduğu kamplar ise çoğu zaman sığınmacılara temel hizmetleri sunmada zorluk yaşamaktadır. Doğal afetlerin parametrelerini oluşturan yetersiz beslenme, özellikle çocukların sağlıklarını tehdit eden bulaşıcı hastalıklar ve kötü sağlık koşulları sorunların başında gelmektedir.

Savaş ve iç çatışma sonucu göç edenler özellikle ilk süreçte barınma kamplarına sığınmaktadır. Nüfusun oldukça yoğun olduğu barınma kamplarında afetzedeleri birçok risk beklemektedir. Bu risklerin başında kamplarda hızla yayılan salgın hastalıklar gelmektedir. 1994 yılında Ruanda'da iç çatışmalar sırasında Goma'daki kamplara sığınan göçmenlerden sadece 50 bin kişi bir ay içinde hayatını kaybetmiştir. Diğer taraftan doğal afetler gibi savaşa bağlı gerçekleşen zorunlu göçlerin ani gerçekleşmesi ve birçok kişinin birlikte hareket etmesi barınma, sağlık, eğitim gibi hizmetlerin sunumunu zorlaştırmaktadır. Nitekim günümüzde büyük çoğunluğu gelişmekte olan ülkelere sığınan zorunlu göçmenlerin önemli bir kısmı hayati problemlerle karşı karşıya kalmaya devam etmektedir.

Azerbaycan'da Ermenilerle çatışmalardan ve işgalden dolayı Karabağ ve çevre topraklardan 1990'ların ortalarında yaklaşık 750 bin mülteci başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Karabağ'ı terk etmeye zorlanmış, yerinden edilmiş kişiler olarak Azerbaycan'ın diğer bölgelerine zorunlu olarak yerleşmiştir.

Azerbaycan, "Yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin istihdamının artırılması" Devlet Programını uygulamaktaydı. 1990'ların başından beri Ülke İçinde Yerinden Edilmişlerlerin (ÜİYE) yaşadığı son çadır kampları 2007'de kaldırılmış, 2014 yılında yaklaşık 180.000 mülteci ve yerinden edilmiş kişiye 80'den fazla yerleşim alanı oluşturulmuştur (DYMM, 2014). Ayrıca, çok sayıda ÜİYE, akrabalarının dairelerine, yurtlarına ve kamu binalarına yerleştirilmiştir. Aynı zamanda, bazı ÜİYE'lerin boş ev ve apartmanlara el koyması tartışmalara ve davalara yol açmıştır. 2011'de Dünya Bankası, ÜİYEler arasındaki yoksulluk oranının ulusal ortalamasının %5 üzerinde, %25 olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda, ülkedeki %43'lük işsizlik oranının aksine, bu oran ÜİYE kişiler arasında %60'tır (DYMM, 2014).

Bu geniş zorunlu göçmen grubunun birden çok sosyo-ekonomik sorunu aniden ortaya çıktı. İlk olarak, bu insanlar, başkente ve diğer şehirlere kaotik bir şekilde yerleştirildi. Bu durum halen devam etmekte ve ülkedeki birçok siyasi süreci etkilemektedir. Başlangıçta mülteciler Azerbaycan'da büyük bir şefkat ile karşılandı. Masum kurbanlar olarak görüldüler. Ancak çok geçmeden, yerel halk ile zorunlu göçmenler arasındaki ilişkiler büyük ölçüde değişti. Zorunlu göçmenler barınma ve işyerlerine ihtiyaç duyarken, yetkililer sorunlarını çözmek konusunda isteksizdi. Tamamen terk edilmiş, mülteciler ve zorunlu göçmenler sorunlarını kendi başlarına çözmeye çalıştı. Başkent Bakü'deki durum, apartmanlara şiddetle el konulmasının yaygınlaştığı 1990'ların başında özellikle zordu. Bu tür eylemler, elbette, yerel sakinleri yabancılaştırdı. Aslında Bakü sakinleri, Ermenistan'dan gelen mültecilere aşağılayıcı bir şekilde "Erevan Azerice"nin kısaltması olan "evraziler" adını verdiler. Günlük kullanımda yaygın olan bu aşağılayıcı isim, Azerbaycanlı göçmenler için bir fobinin kanıtıdır. Mayıs 1994'te Karabağ'daki savaşın sona ermesinden sonra durum düzelecek gibi görünüyordu. 1990'ların başında, başta başkent sakinleri olmak üzere birçok şehir sakini, çeşitli nedenlerle evlerinden çıkarak, kendi ülkelerindeki sorunlar sona erene kadar Rusya'da veya diğer BDT cumhuriyetlerinde beklemek niyetiyle ülkeyi terk etti. Ancak ateşkesin ardından geri dönmeye başladılar. Bu özellikle eski Bakü sakinleri için geçerliydi. Evlerine dönen pek çok kişi için karşılaştıkları durum şok ediciydi, çünkü onların yokluğunda boş daireleri mülteciler ve zorunlu göçmenler tarafından alınmıştı. Yasal kat malikleri mahkemelere başvursalar da evlerini geri alamadılar. Bakü'de kaçak evlere el konulması sorunu o kadar yaygınlaştı ki, medyada en çok tartışılan konulardan biri haline geldi. Sadece Bakü'de 6.000 daire alındı ve sahipleri hala onları istiyor. Aynı zamanda, Karabağ çatışması devam ederken mülteciler yasadışı olarak işgal edilmiş apartmanlardan tahliye edilemedi. Böylece, yetkililer tarafından yapay olarak yaratılan konut sorunu, özellikle Bakü'de yerel halkın mültecilere ve zorunlu göçmenlere karşı tutumunu kötüleştirdi. Bunlara ve en önemlisi de istihdam sorunlarına hızla başka sorunlar da eklendi. İlk olarak, bu zorunlu göçmenler, batılı ve diğer şirketlerin yerleşik olduğu ve dolayısıyla iş bulma şanslarının daha yüksek olduğu başkentte iş bulmaya çalışıyorlardı. Ancak, göçmenlerin yetersiz eğitimi nedeniyle bu işleri bulmak zor oldu.

Göç süreçlerinin incelenmesi, göç kavramının ve içeriğinin büyük ölçüde siyasi, etnik, sosyo-ekonomik ve dini faktörlerle çarpılan belirli tarihsel koşullar tarafından belirlendiğini göstermektedir. Uluslararası göç durumunun özünü ve gelişiminin olası beklentilerini anlamak için, 20. yüzyılın sonundaki küresel, bölgesel ve ulusal süreçleri akılda tutmak gerekir. Böylece, siyasi coğrafyadaki bilim adamlarının ve uzmanların tahminlerine göre, dünya düzeninin ve dünya düzeninin alternatif bir küreselleşme ve uluslararasılaşma eğilimi küresel ölçekte ivme kazanmaktadır.

BAKÜ BİNEGELDİ İLÇESİ, BÖLGEYE GÖÇ DALGALARI

Savaşın üzerinden 28 yıl geçmesine rağmen göçmenler hala birçok sosyal ve ekonomik zorlukla karşı karşıyadır. Birinci Dağlık Karabağ Savaşı'ndan sonra yapılan araştırmalar genellikle zorla yerinden edilen göçmenlerin karşılaştığı sosyo-ekonomik sorunlarına yöneliktir. İstatistiklerin derlenmesi ve önceden hazırlanmış raporlar aracılığıyla göçmenlerin karşılaştıkları sorunlar ortaya konmaktadır. Bu noktada yeni bir çalışmanın nitel araştırma yöntemleriyle uygulanması araştırmaya özgünlük kazandırmaktadır (Gökçe, Özden, Demir, 2008).

1991-1993 Birinci Dağlık Karabağ Savaşı sonucunda göç etmek zorunda kalanlara zaman, maliyet açısından ulaşmanın zor olması, araştırma için uygun bir model olmasını

sağlamıştır. Bu nedenle, nüfusun daha küçük bir grubu olan Bakü'nün Binegedi ilçesi araştırma örneği olarak seçilmiştir.

Azerbaycan toplumunda gerek Sovyetler Birliği döneminde gerekse son dönemde yaşanan göç hareketleri ülkenin demografik yapısını olumsuz etkilemiştir. Bu olumsuz etkileşim ilk aşamada kadın erkek dengesinde kendini gösterir. Toplumda zaten var olan kadın ve erkek nüfus arasındaki orantısız dengesizlik (kadınlar için %51.2, erkekler için %48.8) mülteciler ve zorunlu göçmenler arasında büyüdüğünden, bu rakam kadınlar için %54,2'ye yükselmiş ve bu rakam erkekler için %45.8'e düşmüştür.

Kaçkınlar ve Mecburi göçmenler arasında aile reisinin kadınlardan oluştuğu ailelerin sayısında ise toplumun diğer kesimlerine göre ciddi bir artış bulunmaktadır. Bunun genel göçmen ailelere oranı % 20'lere yaklaşmaktadır. Toplum içerisinde bu tür ailelerin geçim şartları haliyle daha kötü durumdadır. Mecburi göçmenlerden 17 yaşından küçük olanların nüfusu 196.480'dir. Ayrıca 126.482 kişi öğrenci, 301.359 kişi çalışabilir nüfus, 196.380 kişi işsizler, 116.554 kişi emekliler, 5.000 kişi yetim çocuklar ve 4.000 kişisi ise kimsesizlerden ibarettir

Ülke içinde yerinden edilmişlerin (ÜİYOK) etnik yapısına bakıldığında 565.408 kişi Azerbaycanlılar, 317 kişi Ruslar, 4.628 kişi Kürtler ve 131 kişi diğer etnik unsurların oluştuğu görülmektedir. Bu vesileyle Ermeniler Azerbaycan topraklarını işgal ederken, yaşayan nüfusun tamamı bölgeden kovulmuştur. 1999 istatistiklerine göre, Azerbaycan Devlet İstatistik Enstitüsü, ülkedeki toplam kaçak ve zorunlu göçmen sayısını 1 milyon kişi olarak tahmin etmektedir. Ancak bu rakama askeri ve işgal altındaki topraklara yakın yerleşim yerlerinden göç edenler de dahildir. 1999 yılı itibarıyla ülkede kayıtlı toplam kaçak ve zorunlu göçmen sayısı 788.800'dür. Aynı kaynakta Ermenistan'dan göç edenlerin sayısı Kazakistan'dan 192.100 kişi, Rusya'dan 1.600 kişi ve Özbekistan'dan 1.000 kişidir.

Ayrıca Ermenistan'dan kaçan Ermeniler ile Bakü'de yaşayan Ermenilerin ev değiştirmelerine resmi olarak izin verilmektedir. Göçmenler arasında ise çadırlarda, kışlalarda, yük vagonlarında, bitmemiş binalarda, yol kenarlarında ve mağaralarda yaşayan ailelerin durumu daha da zordur. Özellikle kış aylarında burada barınmak çocuklar ve yaşlılar için kabul edilemez. Elektrik, su ve kanalizasyonun olmadığı bu sağlıksız yerlerde yaşayan çocukların sağlıklı büyümeleri ve topluma katılmaları uzun zaman alacaktır. Binegedi'de Mülteci (kaçkın) ve mecburi göçmenlerin yaşamsal alan dağılımları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Binegedi'de Mülteci (kaçkın) ve mecburi göçmenlerin kategorileri (<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2699-published.pdf>)

Kaçkın ve mecburi göçmenlerin kategorileri	Sayı	Toplam içindeki (%)
İşgalden kurtulmuş rayonlarda (illerde) önceki yaşadıkları yerlere dönen göçmenler	80.044	9,93
Çadırlarda, barakalarda, tren vagonlarında, Topraak mağaralarda, inşaatlarda ve diğer yerlerde meskunlaşanlar	118.997	14,77
Kaçkın ve mecburi Göçmenlerin sıkça	357.125	44,32

meskunlaştıkları rayonlarda (illerde)		
Baku şehrinde yaşayanlar	226.338	28,09
Baku şehrinde sosyal binalarda	62.545	7,76
Baku şehrinde inşaatlarda	404	0,05
Baku şehrinde özel ve devlet evlerinde	163.389	20,28
Sumgayit şehrinde yaşayanlar	128.3.33	15,93
Sumgayit şehrinde sosyal binalarda	37.602	4,67
Sumgayit şehrinde inşaatlarda	3.780	0,47
Sumgayit şehrinde özel ve devlet evlerinde	86.051	10,68
Sumgayit şehrinde yol kenarında yaşayanlar	900	0,11
Köy bölgelerinde yaşayanlar Özel ve Devlet evlerinde	257.340	31,94

Azerbaycan'ın toplam nüfusuna kıyasla kaçak ve zorunlu göçmen sayısının artması, ayrıca ülke topraklarının %20'sinin işgal edilmiş olması Azerbaycan'da kamu kuruluşlarının kurulmasını zorlaştırmaktadır (www.azadqarabag.azerall.info, 2007). Yaklaşık 15 yıldır 1 milyona yakın Azerbaycan vatandaşı bir gün atalarının topraklarına dönme umuduyla evsiz olarak yaşamaktaydı. Azerbaycan'ın birçok bölgesinde Karabağ göçmenleri şehirlerin sağlıklı bir sosyal altyapıya sahip olmasına engel olmakta ve birçok şehirde “gecekondu” şeklinde sosyal sorunlar yaşanmaktadır. ÜİYE ailelerinin 2/3'ü gıda yardımı almasına rağmen gıda ve gıda dışı ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Ailelerin sadece %25'i ihtiyaçlarını bir şekilde karşılayabilmektedir. Günümüzde devlet (ödenekler, maaşlar, emekli maaşları, sosyal güvenceler) göçmenler için en önemli gelir kaynağı olarak görülmektedir. Günümüzde kaçak ve zorunlu göçmenlerin gelir kaynakları arasında sivil toplum kuruluşları ve bazı devletler tarafından sağlanan insani yardımlar önemli bir yer tutmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Mülteci (kaçkın) ve mecburi göçmenlerin geçim durumu (Hatemov, 2005: s.143)

Gruplar	İhtiyaç Derecesine Göre Kaçkın ve Mecburi Göçmen Grupları	Sayı	%
1. Şiddetle Acil ihtiyaç Duyanlar	Çadırlarda, tren vagonlarında ve inşaatlarda yaşayanlar	63.510	7.9
2. Acil ihtiyaç Duyanlar	Toprak mağaralarda, yol kenarlarında ve köylerdeki sosyal binalarda	104.406	12.9
3. Acil ihtiyaç Duyanlar	Baraka kasabalarda, Bakü ve Sumgayit gibi büyük Şehirlerde sosyal binalarda yaşayanlar	131.017	16.3

4. Kısmen ihtiyaç Duyanlar	Özel, Devlet ve diğer evlerde yaşayanlar	506.780	62.9
AZERBAYCAN	Kaçkın ve Mecburi Göçmenlerin Toplam Sayısı	805.713	100

Genel olarak, Bakü'de yaşayan ÜİYE'lerin, kayıtlı ve kayıt dışı işgücü tabanlarına erişim açısından köylerde yaşayan ÜİYE'lere göre daha iyi koşullarda olduğu hissedilmektedir. Bu nedenle, Bakü ve Gence şehirlerinde görüşülen ÜİYE'li erkeklerin çoğunluğu kayıt dışı işgücü piyasasında çalıştıklarından bahsetmiştir. Çoğu küçük ticaretle uğraşmakta ya da arabası olanlar ehliyetsiz taksi hizmeti vermektedir. Diğerleri, halk arasında "köle pazarları" olarak bilinen kayıt dışı işgücü piyasalarında düşük ücretli işçi olarak çalışmaktadır. Ankete katılan IDP kadınları, erkeklerden farklı olarak, kadınların çoğunun çalışmadığını ve zamanlarının çoğunu evde geçirdiklerini belirtmiştir. Ülke içinde yerinden edilmiş az sayıda kadın kamu sektöründe, çoğunlukla öğretmen ve hemşire ya da bazen doktor olarak çalışırken, diğerleri kayıt dışı (iş sözleşmesi olmadan) temizlikçi, fırıncı veya pazarlarda ticaret yapmaktadır. Kaçkın ve mecburi göçmenler Azerbaycan toplumu içerisinde yoksul kesimin en alt tabakasında bulunmaktadır. Toplumun bu kesimindeki mevcut yoksulluk Azerbaycan toplumunda bazı sosyal erozyonlara da sebep olmaktadır. Özellikle göçmen ailelerde genç nüfus arasında ciddi bir tehlike olarak ortaya çıkan bu durum klasik Azerbaycan ailesinin gelecek yapılanması üzerinde ciddi sorunlara yol açabilecek niteliktedir. İşsizlik sorunu Azerbaycan'ın genelinde önemli bir sorun teşkil etmektedir. İşsizlik her geçen artmakta, özellikle ülke içinde ve dışında gerçekleşen göçlerden sonra işsizlik sorunu içinden çıkılmaz durum almaktadır. Elbette ki, bu durumdan en çok etkilenenler mültecilerdir. Kaçakların ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin sahip olduğu fiziksel hastalıkların yanı sıra, savaşın ve kötü yaşam koşullarının neden olduğu önemli ruhsal bozukluklar da bulunmaktadır (Turney, & Brown, 2007) (Tablo 3). Göçmenler için bir diğer sorun, özellikle 50 yaş üstü insanlar arasında artan ölüm hızıdır. Göçmenlerin çoğu, önceki dönemde yaşadıkları yayla ve kırsal ortamdan büyük şehir ve kasabalarda çok zor koşullarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Göçmenler hem çeşitli sosyal ve psikolojik yükler altında hem de alışmadıkları bu yeni koşullarda özellikle belli bir yaşın üzerindeki kişiler arasında ölüm oranı artmıştır (Varano, Schaferb, Cancinoc, Deckerd, Greenee, 2010).

Tablo 3. *Binegedi'de Mültecilerin (kaçkınların) ve mecburi göçmenlerin sağlık durumu (Südaş İ. 2004: s.446; Oliver-Smith A. 2006)*

HASTALIKLAR	GÖÇMEN DURUMU	ÜLKE ÇAPINDA
Beslenme Eksikliği	26,3	10,4
5 Yaş Altındaki Çocukların İshal Olması	23,4	15,2
6-59 Aylık Çocukların Beslenme Eksikliği	1,3	3
6-59 Aylık Çocukların Kronik Eksik Beslenmesi	30,5	21,5

Eksik Beslenen Yetişkinler	10,1	13,7
12-59 Aylık Çocukların Kansızlık Çekmeleri	46,1	43,3
Kansızlık Çeken Hamile Olmayan Kadınlar	40,7	35,5
Kansızlık Çeken Erkekler	34,4	25
I.Dereceden Guatr Hastası Olan Yetişkinler	23	9,8

Yöntem

Literatürde göçmenlerin sosyo-ekonomik sorunlarına ilişkin az sayıda çalışma bulunmaktadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla zorunlu göçmenlerin sosyal güvenlik düzeyinin iyileştirilmesi için devlet tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda elde edilen verilere dayanılarak derlenmiştir. Bu çalışmada zorunlu göç ve sonrasında yaşanan sorunlar yaşayan göçmenlerle birebir görüşülerek nitel bir yöntem kullanılmıştır. Bu yönüyle çalışma literatürdeki çalışmalardan farklılık göstermektedir. Ancak çalışmanın eksikliklerinden biri, Covid-19 pandemisinin süresi, maliyeti ve nedenleri nedeniyle vaka çalışması tasarımı seçilerek Binegedi'de yaşayan katılımcı ile sınırlandırılmış olmasıdır. Ayrıca, 2020 yılındaki savaştan sonra Azerbaycan'ın bölgedeki egemenliğinin restorasyonuna ilişkin bulgulara ve göçmenlerin beklentilerine ilişkin bulgular, örnek olay deseni tercihindendir dolayı görüşmeye dahil edilmemiştir. Göçmen sayısını artırarak devlet çalışanlarını içeren niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemlerinin karma bir şekilde incelenmesi hem sorunların belirlenmesi hem de yeni politikaların belirlenmesi açısından daha iyi olacaktır. Bu çalışma, göçmenlerin gelecekte beklenenleri belirlenerek genişletilebilir. 2020 yılında Azerbaycan Karabağı işgalden kurtarılsa da, bu topraklarda görülen onarım işleri belirli bir zaman gerektirmektedir. Araştırmanın amacı Azerbaycan'da Karabağ savaşı sonucunda yerinden olmuş kişilerin işgalden kurtulmuş topraklara geri dönme konusundaki görüşlerinin incelenmesidir.

Çalışmada genel bir tarama modeli kullanılmıştır. Bu model, geçmişte ya da halen mevcut olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlamaktadır. Karabağ'dan olan zorunlu göçmenlerin resmi makamlardan korkmaları nedeniyle araştırmacıya konuşma ve açılma zorluğu, araştırmacının anlam kurmada geçici olarak sorun yaşamaması gibi faktörler göz önüne alındığında nitel araştırmanın zor olacağı düşünülmüştür. Ayrıca bu çalışma Karabağ'dan olan zorunlu göçmenlerin uyum ve gelecek beklentilerine yönelik ilk çalışma olduğundan genellenebilirlik ve nesnellik açısından bazı şüpheler doğurabileceği düşünülerek nicel bir çalışma planlanmıştır. Nicel araştırma, insan faktörünü kontrol etmeye veya ortadan kaldırmaya çalışır. Nicel araştırmacılar, nesneliği vurgulayarak tekrarlama ilkesini kullanır. Araştırmanın evrenini Bakü'de yaşayan zorunlu göçmenler oluşturmaktadır. Bilimsel araştırmalarda, tüm araştırma dünyasını maliyet ve zaman açısından keşfetmek mümkün değildir. Bu nedenle bütün olması gereken parça işlenerek incelenmiştir. Bu çalışmanın asıl amacı yaklaşık 100 göçmeni kapsamak olmasına rağmen, yukarıda belirtilen sınırlamalar nedeniyle örnekleme sadece 50 kişi dahil edilmiştir. Örnekleme dahil edilen katılımcılar, göçmenleri ankete katılmaya ikna etmek çok zor olduğundan basit tesadüfi örnekleme ile seçilmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Uygulama

Çalışma uygulamalı olmak üzere olan bir saha çalışmasıdır. Bu çalışmada alan araştırması yöntemi uygulanmış olup, çalışmada bilgi ve veri toplamak için nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nicel veri toplama aşamasında, araştırmaya bağlı olarak görüşme ve gözlem yöntemleri kullanılmıştır. Anket soruları dört ana gruba ayrılmıştır: birinci bölüm

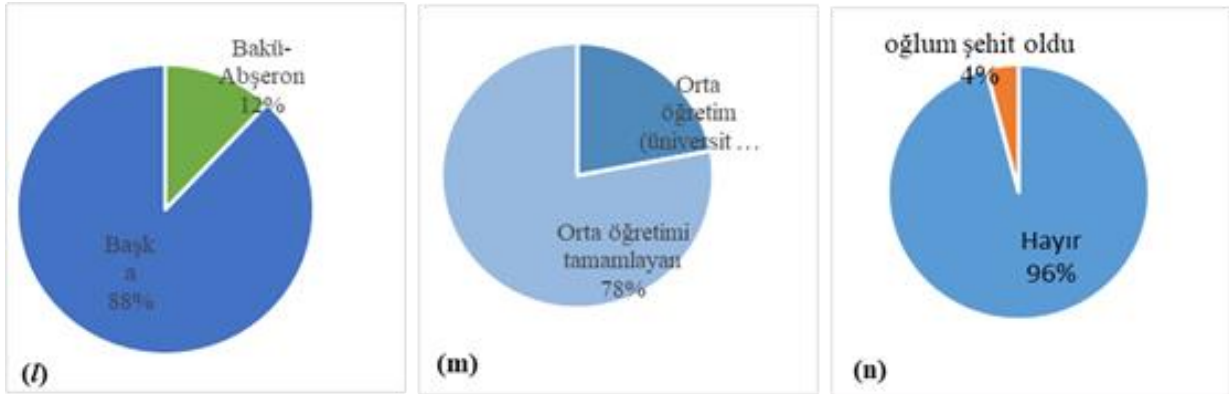

katılımcıların sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özelliklerinden, ikinci bölüm işgal altındaki topraklara geri dönmeye ilişkin görüşlerini belirlemeye yönelik sorulardan ve üçüncü bölüm istihdam ve gelirlerini belirlemeye yönelik sorulardan, dördüncü bölüm ise işgal dönemi ile ilgili unutamadıkları ve mutlaka kayda alınması gerektiğini düşündükleri bir veya birkaç anılarını öğrenmeye yönelik sorudan oluşmaktadır. Anket toplam 38 sorudan oluşmaktadır. Saha çalışmaları Ağustos 2022-Ocak 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Çalışma, sivil toplum kuruluşlarını, Karabağlı göçmenlerin çalıştıkları işyerlerini ve çoğunlukla yaşadıkları bölgeleri sık sık ziyaret ederek bir örneklem grubuna ulaşmaya çalışılmıştır. Bu kişiden kişiye değişmekle birlikte, her bir anketin tamamlanması yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde elde edilen verilerin işlenmesi ve yorumlanması, verilerin anlam kazanması için önemlidir. Çalışma sonucunda elde edilen veriler SPSS 25 paket programına aktarılmış, işlenmiş ve analiz edilmiştir. Frekans ve yüzde analizini içeren tablolar oluşturulmuştur. İlk olarak, sosyo-demografik göstergeler dikkate alınmıştır. Araştırmaya katılanlar, 1936-1971 yılları arasında doğan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmadaki en yaşlı insanlardan biri 1936, en gençlerinden üçü 1971 doğumludur. Ankete katılanların %72'si erkek ve %28'i kadındır (Şekil 1a). Anket katılımcılarının özel durumları Şekil 1b'de görülmektedir. Analiz sonucunda ankete katılanların sadece %6'sının şehit ailesinden olduğu anlaşılmaktadır. Diğerlerinin (%94) özel bir durumu yoktur. Şekil 1c, anket katılımcılarının aile yapısını göstermektedir. Buna göre 3 aile üyesi olan katılımcılar çoğunluktadır (%30). Şekil 1d, katılımcıların medeni durumunu göstermektedir. Katılımcıların çoğu evlidir (%76). Katılımcıların %2'si bekar, %8'i boşanmış, %14'ü eşini kaybetmiştir. Ankete katılanların %88'inin evin reisi olduğu ve %12'sinin evin reisi olmadığı görülmektedir (Şekil 1e). Ankete katılanların %92'sinin çocuğu vardır (Şekil 1f). Şekil 1g'ye göre, ankete katılanların %26'sının 1 çocuğu, %44'ünün 2 çocuğu, %10'unun 3 çocuğu, %6'sının 4 ve 5 çocuğu vardır. katılımcıların %8'inin çocuğu yoktur. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların %42'sinin birlikte yaşadığı 1 çocuğu, %28'inin 2 çocuğu, %2'sinin 4 çocuğu vardır. %20'si çocuklarının hiçbirinin kendileriyle birlikte yaşamadığını bildirmiştir (Şekil 1h).

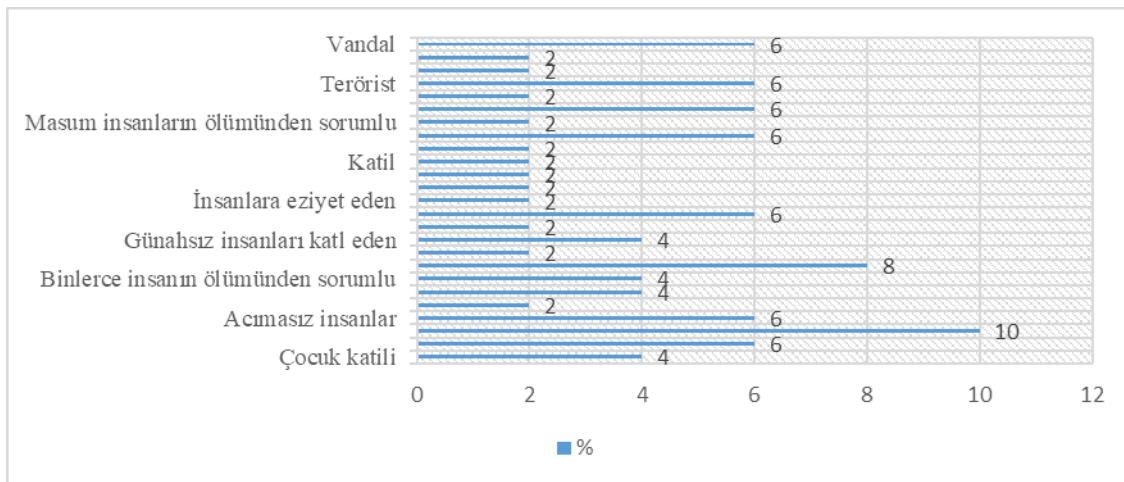

Şekil 1. (a) Cinsiyet, (b) Özel durum, (c) Aile yapısı aile üyelerinin sayısı, (d) Medeni durum (e) Ailenin reisi siz misiniz? sorusu, (f) Çocuk sahipliği durumu, (g) Çocuk sayısı, (h) Aileyle birlikte yaşayan çocuk sayısı, (i) İkamet edilen yer, (j) İkamet türü, (k) Yerinden edilen bölge, (l) Yerleştiği yer, (m) Eğitim seviyesi, (n) Şehit, esir, ya da kayıp yakını durumu

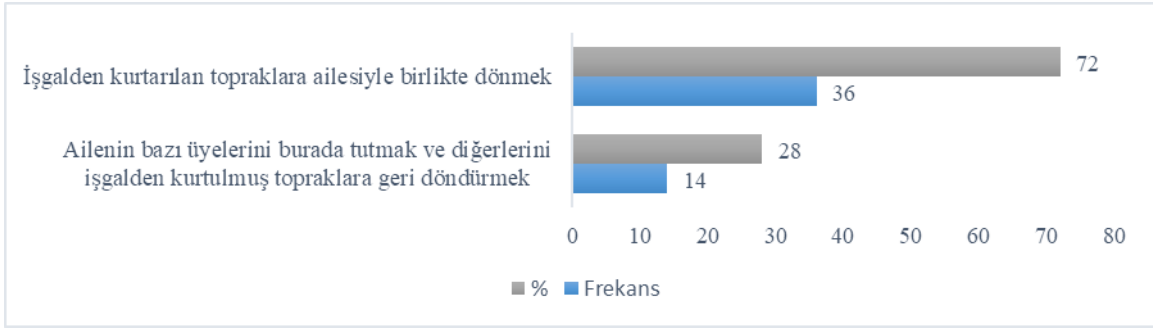
Şekil 1i, anket katılımcılarının mevcut ikamet yerlerini göstermektedir. Buna göre, katılımcıların %12'si Bakü'de, %4'ü Hacıgabul'da ve %84'ü Saatli ilçesine bağlı Alisoltanlı yerleşiminde yaşamaktadır. Anket katılımcılarına ne tür bir konutta yaşadıkları sorulmuştur. Şekil 1j'de gösterilen verilere göre, ankete katılanların %90'ı devlet tarafından sağlanan bir evde veya binada, %6'sı eski devlet binalarında, %2'si ise özel ev ve yurtlarda ikamet etmektedir. Ankete katılanların %4'ünün Ağdam'dan, %68'inin Cebrail'den, %12'sinin Fuzuli'den, %2'sinin Gubadlı'dan ve %8'inin Laçın ve Zengilan'dan göç ettiği görülmektedir (Şekil 1k). Ankete katılanların %12'si Bakü-Abşeron'da, %88'i başka yerlerde yaşamaktadır (Şekil 1l). Ankete katılanların %22'si üniversiteyi, %78'i orta öğretimi tamamlamıştır (Şekil 1m). Şekil 1n'de katılımcıların %96'sının şehit, esir veya kayıp bir akrabası olmadığı, %4'ü ise oğlunun şehit olduğunu bildirmiştir.

Anket katılımcılarına Ermeni kelimesinin kendileri için ne anlama geldiği sorulmuştur. Katılımcıların çoğu Ermenileri "çocuk katili", "faşist", "işgalci", "cani", "katil", "soykırım", "vandal", "acımasız" gibi kelimelerle tanımlamıştır (Şekil 2).

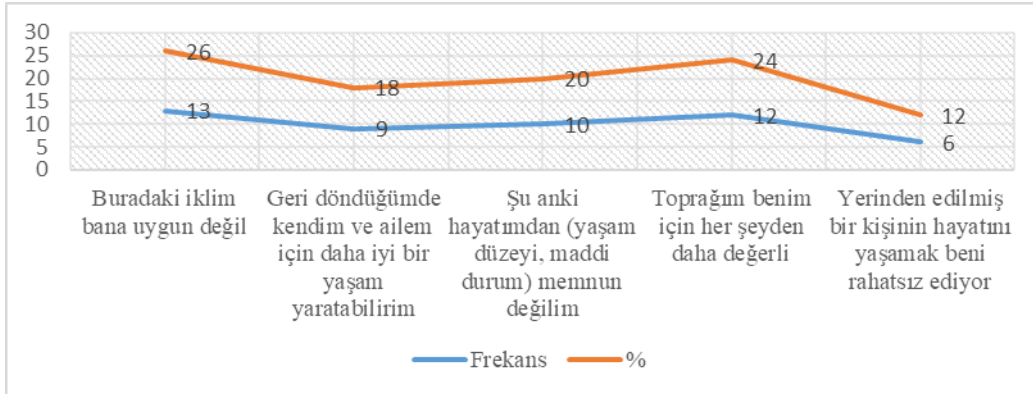

Şekil 2. "Ermeni" denilince aklınıza gelen ilk şey nedir? (Bir kelimeyle ifade etmeye çalışın)

Demografik bilgilerden sonra anketin ikinci bölümünde ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin işgal altındaki topraklara geri dönme konusundaki görüşleri ele alınmıştır. Ankete katılanlara işgalden kurtulan topraklara gönüllü olarak geri dönme seçenekleri sunulmuştur. %28'i ailenin bazı üyelerini mevcut ikamet yerlerinde tutacaklarını ve diğer aile üyeleriyle birlikte işgalden kurtulan topraklara geri döneceklerini, %72'si ise işgalden kurtulan topraklara aileleri birlikte döneceklerini belirtmiştir. Üçüncü seçenek olan, “şimdi yaşadığım yerde kalmak” seçeneği kimse tarafından seçilmemiştir (Şekil 3).

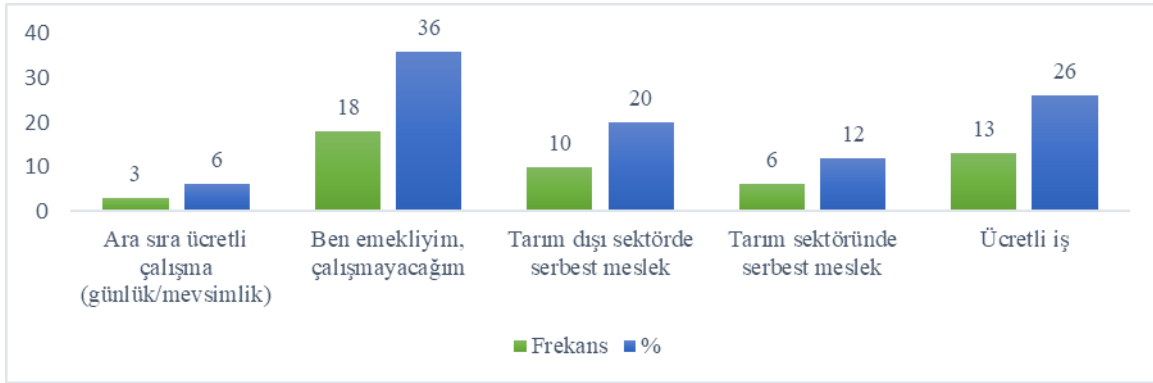

Şekil 3. Ülkenin toprak bütünlüğü sağlandığı için dilerse gönüllü olarak topraklarınıza dönebilirsiniz. Hangi seçimi yaptınız?

Şekil 4. Topraklarınıza neden dönmek istiyorsunuz?

Şekil 4'te anket katılımcılarına neden topraklarına dönmek istedikleri sorulduğunda, katılımcıların %26'sı "buradaki iklim bana uygun değil", %18'i "döndüğümde kendim ve ailem için daha fazla geçim kaynağı sağlayabilirim", %20'si "şu anki hayatımdan memnun değilim", %24'ü "toprağım benim için her şeyden daha değerlidir", %12'si "yerinden edilmiş bir insanın hayatını yaşamak beni rahatsız ediyor" cevabını vermiştir. Eve döndükten sonra ne yapmayı planladıkları sorulduğunda %6'sı "Ara sıra ücretli çalışma (günlük/mevsimlik)", %36'sı "Ben emekliyim, çalışmayacağım", %20 "Tarım dışı sektörde serbest meslek", %12'si "Tarım sektöründe serbest meslek", %26'sı "Ücretli iş" şeklinde yanıtlamıştır (Şekil 5).

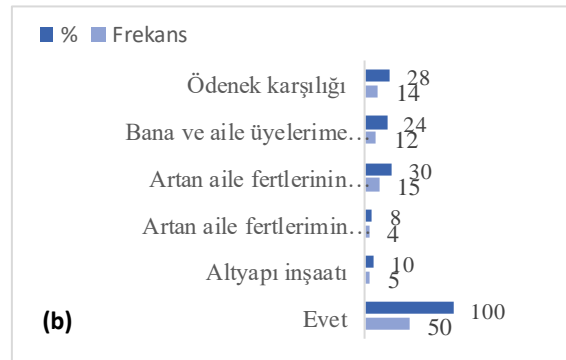
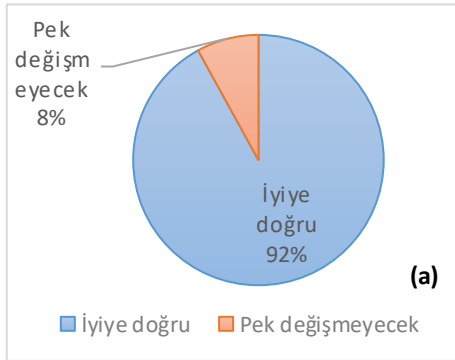

Şekil 5. Eve döndükten sonra ne tür aktiviteler yapmayı planlıyorsunuz?

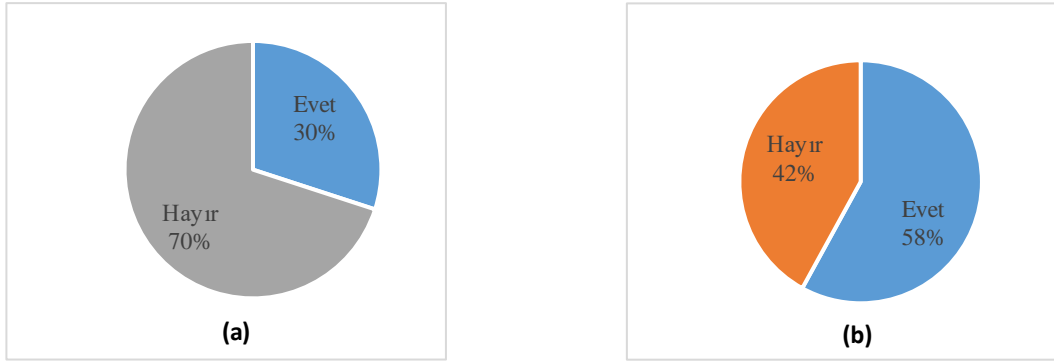
Şekil 6'a göre, ankete katılanların %92'si topraklarına döndükten sonra hayatlarının daha iyiye doğru değişeceğini düşünürken, %8'i pek bir şeyin değişmeyeceğini düşünmektedir.

Şekil 6. (a) Toprağınza döndükten sonra hayatınızın nasıl değişeceğini düşünüyorsunuz?, (b) Eve dönmek için desteğe ihtiyacın var mı?

Anket katılımcılarının her biri eve dönmek için desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Ne tür bir desteğe ihtiyaç duyulduğu sorulduğunda katılımcıların %10'u " Altyapı inşaatı ", %8 " Artan aile fertlerinin sayısına göre ev veya daire temin etmek ", %30 " Artan aile fertlerinin sayısına göre arazi veya hayvan payı verilmesi ", %24 " Bana ve aile üyelerime iş sağlamak ", %28'i ise " Ödenek karşılığı " cevabını vermiştir (Şekil 6b). Anketin ikinci bölümünün sonuçlandırılmasının ardından "İstihdam ve gelir" ile ilgili sorulara geçilmiştir.

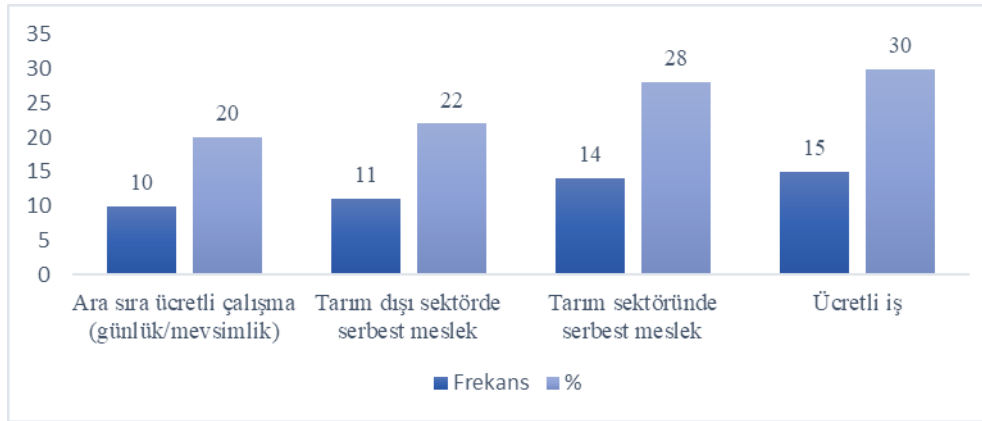

Şekil 7a'da anket katılımcılarına " Ülke içinde yerinden edilmemiş insanlarla aynı fırsatlara sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?" sorusu sorulmuştur. Ankete katılanların %30'u "evet", %70'i "hayır" yanıtı vermiştir. Şekil 7b'de anket katılımcılarına "Şu anda çalışıyor musunuz?" sorulmuştur. Katılımcıların %58'i "evet", %42'si "hayır" yanıtı vermiştir.

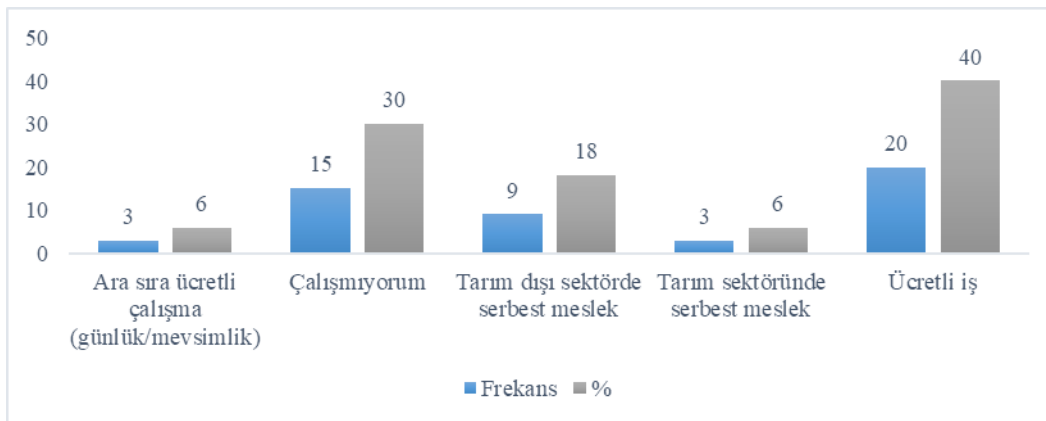

Şekil 7. (a) Ülke içinde yerinden edilmemiş insanlarla aynı fırsatlara sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?, **(b)** Şu anda çalışıyor musunuz?

"Zorla yerinden edilmeden önce ne tür faaliyetlerde bulunuyordunuz?" sorusuna ankete katılanların %20'si " Ara sıra ücretli çalışma (günlük/mevsimlik)", %22'si " Tarım dışı sektörde serbest meslek ", %28'i " Tarım sektöründe serbest meslek ", %30'u " Ücretli iş " cevabını vermiştir (Şekil 8). Şuandaki işiniz nedir sorusuna ağırlıklı olarak ücretli bir işte çalışıyor olmak (%40) ve çalışmıyorum cevabı verilmiştir (%30) (Şekil 9).

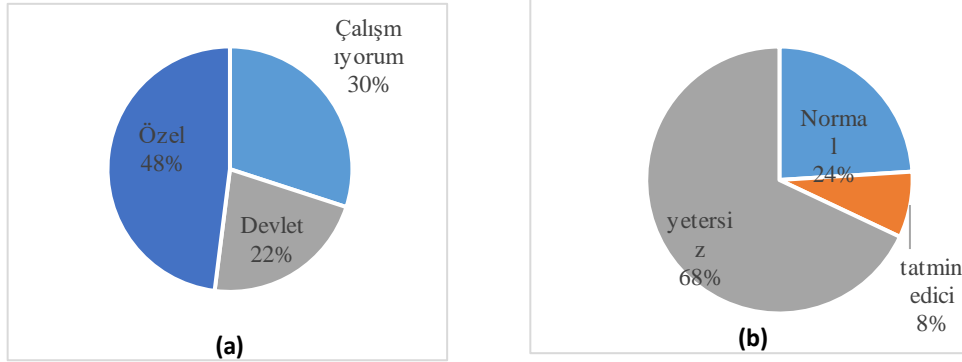

Şekil 8. Zorla yerinden edilmeden önce ne tür faaliyetlerde bulunuyordunuz?

Şekil 9. Şu anki işiniz nedir?

Şekil 10a, katılımcıların "Gelir getiren bir işte çalışıyorsanız, hangi sektörde?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde %6'sı "Ara sıra ücretli çalışma (günlük/mevsimlik)" ve " Tarım sektöründe serbest meslek " %30'u " Çalışmıyorum ", %18'i " Tarım dışı sektörde serbest meslek ", %40'ı " Ücretli iş" şeklindedir.

Şekil 10. (a) Gelir getiren bir işte çalışıyorsanız, hangi sektörde, (b) Mevcut mali durumunuzu nasıl değerlendirirsiniz

Şekil 10b'de anket katılımcılarına "Gelir getiren bir işte çalışıyorsanız, sektörünüz" nedir diye soruldu. Katılımcıların %30'u " Çalışmıyorum ", %22'si " Devlet " ve %48'i " Özel " yanıtı vermiştir. Ankete katılanların %24'ü mali durumlarını normal, %8'i tatmin edici ve %68'i yetersiz olarak değerlendirmektedir. Tablo 5, ankete katılanların yıl içindeki aylık gelirlerini göstermektedir. Tablodan ankete katılanların %2'sinin aylık geliri 100-800 AZN ve 8000-15000 AZN aralığında, %40'ının 4000-6000 AZN aralığında, %22'sinin 2000-4000 AZN aralığında, %16'sı 6000-8000 AZN aralığındadır. Ankete katılanların %18'i çalışmadığını belirtmiştir. Tablo 6, anket katılımcılarına son bir ayda ailelerinde çalışan sayısı hakkında verilen bilgileri göstermektedir. Tabloya göre katılımcıların %56'sı son 1 ayda ailesinde 1 kişinin, %20'si 2 kişinin, %4'ü 3 kişinin çalıştığını, %20'si hiç kimsenin çalışmadığını bildirmiştir.

Tablo 5. Yıl boyunca (son 12 ay), işgücü faaliyetinden (istihdam ve ekonomi) aylık geliriniz ne kadardı? (kişinin kendi geliri)

	Frekans	%
100-800 AZN	1	2,0
4000-6000 AZN	20	40,0
2000-4000 AZN	11	22,0
6000-8000 AZN	8	16,0
8000-15000	1	2,0
Toplam	41	82,0
Çalışmıyorum	9	18,0

Tablo 6. Ailenizde son bir ayda çalışan kişi sayısı

	Frekans	%
1	28	56,0
2	10	20,0
3	2	4,0
Hiçkimse	10	20,0
Toplam	50	100,0

Tablo 7, katılımcılarının tüm çalışan aile üyelerinin toplam yıllık kazancı hakkında bilgileri göstermektedir. Tablodan, ankete katılanların %36'sının tüm çalışan aile üyelerinin yıllık toplam kazancının %36'sının 4000-6000 AZN aralığında, %6'sının 2000-4000 AZN aralığında, %16'sının 6000-8000 AZN aralığında, %24 8000-15000 AZN aralığında olduğu görülmektedir. Ankete katılanların %18'i çalışmadığını belirtmiştir.

Tablo 7. Ailenizin tüm çalışan üyelerinin yıl içindeki toplam kazancı (son 12 ay)

	Frekans	%
4000-6000 AZN	18	36,0
2000-4000 AZN	3	6,0
6000-8000 AZN	8	16,0
8000-15000	12	24,0
Toplam	41	82,0
Çalışmıyorum	9	18,0
Toplam	50	100,0

Tablo 8, anket katılımcılarının tüm aile bireylerinin aldığı yardımlar hakkında verdiği bilgileri göstermektedir. Tablodan, ankete katılanların %10'unun tüm aile üyelerinin aldığı yardımın 100-800 AZN aralığında, %4'ünün 4000-6000 AZN aralığında, %60'ının 2000-4000 AZN aralığında, %26'sının 800-2000 AZN aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Yıl boyunca (son 12 ay) ailenizin tüm üyelerinin aldığı toplam yardım tutarı

	Frekans	%
100-800 AZN	5	10,0
4000-6000 AZN	2	4,0
2000-4000 AZN	30	60,0
800-2000 AZN	13	26,0
Toplam	50	100,0

Tablo 9'a göre, ankete katılanların ailelerinin tüm üyeleri tarafından alınan havale tutarı 200-800 AZN aralığındadır. Tablo 10'den ankete katılanların %74'ünün ailelerinde emekli maaşı

almadığını belirttiği görülmektedir. Ayrıca katılımcıların %4'ü aile üyelerinin 2880 AZN, %10'u 5760 AZN ve %2'si 6000-10000 AZN aralığında emekli maaşı aldığını bildirmiştir.

Tablo 9. Yıl boyunca (son 12 ay) ailenizin tüm üyeleri tarafından alınan toplam havale tutarı

	Frekans	%
200-800 AZN	50	100,0

Tablo 10. Ailenizin tüm üyelerinin yıl içinde (son 12 ay) aldığı toplam emekli maaşı tutarı

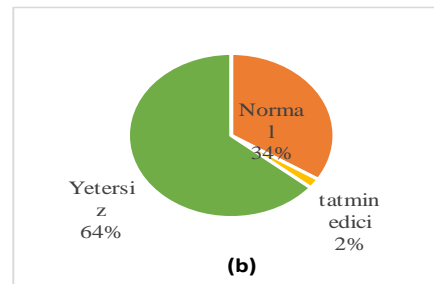
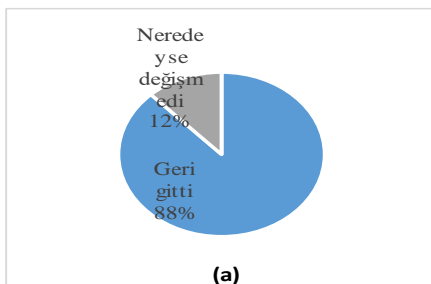
	Frekans	%
2880 AZN	2	4,0
5760 AZN	5	10,0
6480 AZN	1	2,0
7320 AZN	1	2,0
8064 AZN	1	2,0
8400 AZN	1	2,0
8880 AZN	1	2,0
9744 AZN	1	2,0
Emekli maaşı ailede alan yok	37	74,0
Toplam	50	100,0

Tablo 11, anket katılımcılarının yıl içindeki diğer gelirlerini göstermektedir. Tabloya göre, ankete katılanların %38'i 100-300 AZN aralığında, %54'ü 301-600 AZN aralığında ve %8'i 601-800 AZN aralığında diğer kaynaklardan gelir elde ettiğini belirtmiştir.

Tablo 11. Ailenizin tüm fertlerinin yıl içinde (son 12 ay) toplam diğer gelirleri

	Frekans	%
100-300 AZN	19	38,0
301-600 AZN	27	54,0
601-800 AZN	4	8,0
Toplam	50	100,0

Ankete katılanların %88'i mali durumlarının yerinden edilmeden önceki yaşamlarına göre geri gittiğini, %12'si neredeyse değişmediğini belirtmiştir (Şekil 11a). Ankete katılanların %34'ü mevcut yaşam koşullarını normal, %2'si tatmin edici, %64'ü yetersiz olarak değerlendirmiştir (Şekil 11b).

Şekil 11. (a) Mali durumunuz (yaşam standardınız) yerinden edilmiş bir kişinin yaşamından öncesine göre nasıl değişti?, **(b)** Mevcut sosyal yaşam koşullarınızı (toplumdaki konumunuz) nasıl değerlendirirsiniz?

Anketin dördüncü bölümünde, anket katılımcılarına " **İşgal dönemi ile ilgili unutmadığınız ve mutlaka kayda alınması gerektiğini düşündüğünüz bir veya birkaç anınız var mı?**" sorulmuş ve benzer ve farklı cevaplar alınmıştır. Cevaplara bakıldığında çoğu baba evlerini, savaşın ilerleyişini, savaş sırasında yaşadıkları psikolojik şokları, kaçmak zorunda kaldıkları için başlarına gelenleri ve aile üyelerinin mezarlarını ziyaret edemediklerini unutmamışlardır.

Sonuç

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Ermenistan, Azerbaycan'ın tarihi topraklarına yönelik açık toprak iddiasında bulundu ve askeri saldırı başlattı. O dönemde Ermenistan, Azerbaycan topraklarının 20% sini zorla işgal etti ve 1 milyondan fazla Azeri yurtl dışına göç etmiştir.

2019 yılından bu yana, Ermeni askeri-politik liderliğinin kışkırtıcı açıklamaları ve attığı adımlar müzakere sürecini kasıtlı olarak tamamen kesintiye uğrattı. Bununla Ermenistan, asıl amacının mevcut statükoyu güçlendirmek ve Azerbaycan topraklarını ilhak etmek olduğunu bir kez daha göstermiş oldu. Ermenistan tarafından benimsenen saldırgan ulusal güvenlik stratejisi ve askeri doktrin, işgal altındaki topraklarda yasadışı yerleşim politikasının yaygınlaştırılması, "yeni topraklar için yeni bir savaş" çağrısı, sivillerden oluşan "gönüllü birimler" oluşturma kararı, 12 Temmuz 2020 Ermeni-Azerbaycan devlet sınırının Tovuz yönüne sabote edilmesi aynı zamanda bir bütün olarak birliklerin temas hattındaki tansiyonu artırdı, birliklerini cephe hattına yakın bölgelerde yoğunlaştırdı.

Azerbaycan'a yönelik askeri saldırganlığın sonuçlarının ortadan kaldırılması ve BM Güvenlik Konseyi'nin 822, 853, 874 ve 884 sayılı kararlarının uygulanmasına yönelik yaklaşık 30 yıllık müzakere süreci, Ermenistan'ın yıkıcı tutumu nedeniyle sonuç vermedi. Tüm varlıklarını kaybeden göçmenler hayata sıfırdan başlamak zorunda kaldı. Hem sosyal hem de ekonomik alanlar dahil olmak üzere birçok sorunla karşılaştılar. Barınma, beslenme ve ekonomik sorunlar, zorunlu göçmenlerin karşılaştığı en yaygın sorunlar arasında yer almaktadır. Azerbaycan ile Ermenistan arasında Eylül 2020'de başlayan çatışma, Kasım 2020'de imzalanan ateşkes ile sona erdi. Anlaşmaya göre Dağlık Karabağ'ın büyük bir kısmı yeniden Azerbaycan Devletinin egemenliğine girdi. zorunlu göçmenlerin tersine göçünü planlamış ve bölgenin yeniden kalkınması ve ekonominin canlanması için yeni yerleşimler ve ekonomik faaliyetler sağlamak amacıyla 04.01.2021 tarihinde "Karabağ Kalkınma Fonu Kararnamesi" yayınlamıştır. Bölgenin gelişmesi ve tarım alanlarının yeniden işlevlendirilmesi ile göç planlanabilmekte, göçmenler eski mülklerini geri kazanarak kendi topraklarında yaşamaya devam edebilmektedir.

Sonuç olarak, Dağlık Karabağ Türklerinin göçmen statüsü, yirmi sekiz yıldır bireyler ve devlet için birçok ekonomik soruna neden olmuştur. Göçmenler kendi ülkelerinde yabancı olarak algılandıkları ve ülke vatandaşları tarafından dışlanmaya maruz kaldıkları için sosyal sorunlarla da karşı karşıya kalmıştır. Bunca yıl sonra bile göçmenler, çalışma alanında tek odalı, mutfağı olmayan, banyo ve tuvaleti ortak kullanılan evlerde yaşamaya devam etmektedirler. Barınma sorunları aynı zamanda sağlıksız yaşam tarzlarına ve sağlık sorunlarına da yol açmaktadır. Karabağ bölgesine göç etmeden önce kendi mülkü olan bu insanlar, bölgenin işgali ile ekonomik zorluklar yaşamış, zorunlu göçmen konumuna düşmüşlerdir. Kendi ülkelerinde vasıfsız işçi olarak çalışma hayatının bir parçası olmuşlardır. Ancak 2020 yılında bölgenin yeniden Azerbaycan topraklarına katılması bu göçmenlerin eski hayatlarına dönmeleri için yeni bir umut doğmuştur.

KAYNAKÇA

- Arzumanlı, V. & Mustafa, N. (1998). Tarixin Qara səhifələri. Deportasiya. Soyqırım. Qaçqınlıq. Bakı: Qartal Nəşriyyat Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin Üzrə Dövlət Komitəsi. “Qanunvericilik” <http://www.refugees-idps-committee.gov.az/az/laws/3/13/index.html>.
- Ceferov, Ə. (2017, 26 Ocak). Məcburi köçkünlərin sosial korunması sistemigəliştirilir. Resmi Azərbaycan Qezeti. Erişim adsi: <http://www.azerbaijan-news.az/index.php?mod=3&id=114569>
- Cəfərov, V. (2014, 17 Ocak). Məcburi köçkünlərə verilən imtiyazlar. Ekspres. Erişim ünvanı: <http://anl.az/down/meqale/express/2014/yanvar/347133.htm> Ermənistan Tərtəpən Aparılan Təcavüzün Nəticələri. Erişim ünvanı: “<http://www.refugees-idps-committee.gov.az/az/pages/1.html>”.
- Hacıliyəv, E. (2017, 24 Ocak). Məcburi köçkünlərin social korunması daha da gücləndiriliyor. Resmi Azərbaycan Qezeti. Erişim ünvanı: <http://www.azerbaijan-news.az/index.php?mod=3&id=114407>.
- Gökçe, O., Özden, Ş., Demir, A. (2008). Türkiye’de afetlerin Mekansal ve İstatistikel Dağılımı Afet Bilgileri Envanteri, T. C Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Afet Etüt ve Hasar Tespit Daire Başkanlığı, Ankara.
- International Displacement Monitoring Center report (IDMC). (2015). Global Estimates 2015, <https://www.IDMC/Publications/global-estimates-2015-people-displaced-by-disasters>.
- International Displacement Monitoring Center report (IDMC). (2016). Internal Displacement 2016, <https://www.IDMC/Publications/global-estimates-2016-people-displaced-by-disasters>. (Erişim: 01.08.2016).
- Oliver-Smith, A. (2006). Disasters and forced migration in the 21st century. Social Science Research Council Understanding Katrina: Perspectives from the Social Sciences <http://understandingkatrina.ssrc.org>. (Erişim: 01.08.2016).
- Südaş, İ. (2004). Effects of Marmara Earthquake of August 17, 1999 on Population and Settlement: Case of Gölcük (Kocaeli). Aegean Geographical Journal, 13, 73-91, Izmir-Turkey.
- Turney, C.S., & Brown, H. (2007). Catastrophic early Holocene Sea level rise, human migration and the Neolithic transition in Europe. Quaternary Science Reviews, 26(17), 2036-2041.
- Varano, S.P., Schaferb, J.A., Cancinoc, J.M., Deckerd, S.H., Greenee, J.R. (2010). A tale of three cities: Crime and displacement after Hurricane Katrina, Journal of Criminal Justice, Volume 38 (1), 42-50.

EXTENDED ABSTRACT

The problems of forced resettlement of millions of people are among the most acute problems of the modern world. Migration, a type of social disaster, is one of the most important problems of today's world and our geography. Karabakh was used as an example in this study. In Karabakh, a survey was conducted on the economic, social, cultural, etc. situations of the Azeri people, who were forced to migrate systematically by the Armenians, especially since 1923. The use of occupied areas for the life, shelter and illegal activities of terrorist organizations threatens the entire region. The difficulties experienced by people who were forced to migrate and their vital losses over time are presented in the content of the study. The use of these occupied regions for the life, shelter and illegal activities of terrorist organizations threatens the entire region. Liberated territories must be given to their rightful owners. These people, who have become immigrants, should be provided with the necessary opportunities for their return. In the places where they will settle, zoning and infrastructure works should be done, and structures that can meet modern needs have not been established. The analysis of the migration problem, which in itself is of great interest, in the case of Karabakh, can be fruitful as an "intersecting" resource role, taking into account the dynamics of the entire modern world community in all its complexity and diversity. Migration problems lead to many "pain" points of modern society, which is itself "migrating" to a different human civilization. In the late 1980s and early 1990s, Armenia made open territorial claims and launched a military offensive against Azerbaijan's historical lands. At that time, Armenia occupied 20% of the territory by using the violence prevailing in Azerbaijan, and as a result of the ethnic cleansing policy implemented by Armenia, more than 1 million Azeris immigrated from their homeland. Since 2019, the provocative statements and steps taken by the Armenian military-political leadership have deliberately completely interrupted the negotiation process. With this, Armenia once again showed that its main aim is to strengthen the current status quo and to annex Azerbaijani lands. The aggressive and aggressive national security strategy and military doctrine adopted by Armenia, the expansion of the policy of illegal settlements in the occupied territories, the call for a "new war for new lands", the decision to form "voluntary units" consisting of civilians, 12 July 2020 The direction of the Armenian-Azerbaijani state border towards Tovuz The sabotage also increased tensions on the contact line of the troops as a whole, concentrating their troops in areas close to the front line. The nearly 30-year negotiation process aimed at eliminating the consequences of military aggression against Azerbaijan and implementing the UN Security Council resolutions 822, 853, 874 and 884 did not yield results due to Armenia's destructive attitude. Immigrants who lost all their assets had to start life from scratch. They faced many problems, including both in the social and economic spheres. Housing, nutrition and economic problems are among the most common problems faced by forced migrants. The conflict between Azerbaijan and Armenia, which started in September 2020, ended with the ceasefire signed in November 2020. According to the agreement, a large part of Nagorno-Karabakh was again under the sovereignty of the Azerbaijan State. It planned the reverse migration of forced migrants and published the "Karabakh Development Fund Decree" on 04.01.2021 in order to provide new settlements and economic activities for the re-development of the region and the revival of the economy. With the development of the region and the re-functioning of agricultural lands, migration can be planned, and immigrants can continue to live in their own lands by regaining their former properties. As a result, the immigrant status of Nagorno-

Karabakh Turks has caused many economic problems for individuals for twenty-eight years. Immigrants have also faced social problems as they are perceived as foreigners in their own country and exposed to exclusion by the citizens of the country. Even after all these years, immigrants continue to live in houses with one room, no kitchen, shared bathroom and toilet in the working area. Housing problems also lead to unhealthy lifestyles and health problems. These people, who had their own property before immigrating to the Karabakh region, experienced economic difficulties with the occupation of the region and became forced immigrants. They have become a part of working life as unskilled workers in their own countries. However, with the re-incorporation of the region into Azerbaijani lands in 2020, a new hope has arisen for these immigrants to return to their old lives.